

A TOLL.

I.

ACSALÁDBAN csak ez volt a neve: a toll. Sok szóbeszéd is esett itt róla s ha azt mondták: a toll, már mindenki rögtön tudta, hogy miről van szó. Szép, szárnyas, laposidomú strucctoll volt, melynek bársonyos fekete színe közepén, lenn a toknál szivárványos, mély kék színbe olvadt át. És nem egyetlen, árva darab volt, hanem nyolc egyforma, gyönyörű szál, valóságos bokréta. Ha legyezőbe foglalják, mindenesetre pozitívebb jelentést nyer s talán érthetőbb is lett volna ilyen gyűjtőnévbe foglalása; így azonban volt benne valami bizonytalan, valami határozatlanabb és misztikusabb...

A toll!

Szép, parádés holmi, de senkise tudta, mirevaló és mire használható?

A nagymama néha jelentősen odakacsintott nagy kalapskatulyájára, amely a nappaliszoba divánja mögött, idegen szemek számára rejtett helyen lapult s kicsiny szemét összecsupve, ráncos, hamiskás mosollyal mondta:

— Van ám nekem valamim! — s mintha képzeletében már látná is azt a valamit a skatulya papírfalán keresztül, hirtelen megilletődve elkomolyodott s menyére bandzsított.

Bella, a fiatalasszony pedig mindig sürgött, forgott, főzött, takarított; sok volt a munka a háznál, cselédet nem tarthattak s mióta az öregasszony is odakerült hozzájuk, egy éve immár, még több volt a gondja. Ám jó asszony létere nem nyugösködött, elvégzett mindent türelmesen. Természetesen mindezekben felül nem lehetett tőle még azt is kívánni, hogy minden apró-cseprő dologra megálljon s külön érdeklődést mutasson az ilyen ráérő kis megjegyzésekre, hogy: «van ám nekem valamim!»

És ugyan mije is lehetne még a nagymamának, ami szóra érdemes? Mikor ideköltözött hozzájuk, mert a leánya, akinél addig lakott, meghalt, minden cókmojkját kibontotta és sorra letette a ház asztalára. Együtt vizsgáltak meg minden darab ágyneműt és törülközőt, hímzett bársonydobozt és ómódi, stikkelt kefetartót, meg egyéb rejtélyes és különleges fajtájú holmit; együtt döntötték el, hogy mi hovávaló és mire lehetne a háznál felhasználni? Ékszerekről, értékesebb dísz tárgyakról szó sem esett, ugyanis olyasmi már nem igen akadt a nagymama kis poggyászában, melyet az idő és a szegénység alaposan megdézsmált s kiszívta belőle a tetteképesebb erőket...

— Ugyan, mije van már abban a skatulyában? — kérdezte egy-

szer tréfás kötekedéssel. — Talán aranyalma, vagy macskagyerek? Egy csomó régi szalag, meg fénykép, úgylis tudom!

— Mit tudsz te — dünnyögte az öreg. — Van ott még sok minden s ha egyszer kinyitom, csodálkozni fogsz!

A fiatalasszony tegnap egész nap azon törte a fejét, hogy a házi-ruhájából, amely három évvel ezelőtt kabát volt s csak azután csúszott le ebbe a másodrendű pozícióba — hogyan csináljon megint utcai ruhát? Három évvel ezelőtt ugyanis még sokkal tűrhetőbb világ volt, Gáspár, az ura, akkoriban holmi külön munkákkal elég jócskán keresett a hivatalban s ő könnyelmű szívvel dobta félre alig viselt, finom selyemköpenyét, mondván: Majd meglátod, milyen elegáns kimonó lesz belőle — s a házban lakó ismerős hímzőnővel ráhímeztetett néhány krizantémot, meg paradicsommadarat... Ura fejcsóválva nézegette:

— Olyan vagy benne, fiam, mint egy démon — mondta elismerőleg. — Ebben a kétszobás lyukban egész tünemény vagy, nem is illesz ide...

Hát nem is illett, az igaz. Azért aztán nem is vette fel valami gyakran, csak éppen, amikor valakit várt; erre meg Eszti, a sógornője egyszer maliciózusan megjegyezte, hogy: Gyönyörű a pongyolád, fiam, de ilyent csak színésznő visel s az is csak a budoárjában és nem amikor vendéget fogad — a szép kimonó hát egy bús sóhajtással a szekrénybe került, mert Gáspárnénak budoárja nem volt, ellenben hovatovább több dolga, több gondja s kevesebb vendége is...

Ha pedig most kifejtené a hímzést, egészen csinos ruha lenne belőle...

Az öregasszony nem értette hallgatását s ezért megismételte:

— No bizony, mondhatom, ha egyszer én kipakolok... azt se tudod majd, hová légy az ámulástól — áradozott tréfás túlzással.

— Már igazán szeretnék egy kicsit ámulni — sóhajtotta a fiatalabbik s eltűnődve nézett ki az ablakon:

— Havazik, mama — szólt hirtelen. — Úgy-e, havazik? Megmondta Gáspár tegnap, ni, hogy bevált — kiáltotta s az ablakhoz futott.

— Bizony, havazik — álmélkodott a nagymama is. — Fehér karácsonyunk lesz, lám...

— Fehér karácsony...

Egymásra néztek. A fiatalasszony tünődő tekintetén homály futott át. Megrázta fejét:

— Mennyi is van addig, mama? — kérdezte. — Tíz nap, ha jól tudom...

Az öreg mosolygós szemmel pillantott reá:

— Éppen tíz nap. Az előbb néztem meg a naptárban...

Gáspárné került, fordult. Felsőhajtott s megállt, hogy valamit mondjon. Aztán megrázta magát s hirtelen felbökte fejét:

— No, hát lesz még rosszabbul is, minek siránkozzunk — mondta s röviden felnevetett. — Az a jó, hogy nincs a háznál gyerek, mert akkor

bizony . . . nagyobb lenne a gond . . . Hacsak maga nem számít gyereknek, aranyom . . .

Tréfásan megölelgette az öreget s az is átölelte őt :

— No, csak nem kell úgy elcsüggedni — simogatta meg szeretettel. — Azért majd csak csinálunk egy kis karácsonyfát s ráakasztja mindegyikünk, amit akaszthat . . .

— A szívét nem? Akinek egyebe nincs !

— Azt hát ! S ahol szív akad, akad ott egyéb is !

A fiatalasszony megtapogatta a szívét a blúza alatt. Helyén volt bizony az.

— Mamika — mondta szomorú tréfával — maga igazán úgy beszél, hogy azt kell hinnem, kincseket rejteget a tarka dobozában. Mondja, ezüst-e, vagy gyémánt?

— Hmmm — mórlikált az öreg — nem árulom még el . . .

— És mondja — firtatta tovább kötekedve — ha olyan nagy kincs, lehet-e az árán legalább egy pár harisnyát venni?

— Egy pár harisnyát? — hökkent meg az öreg. — Lehet bizony, hatot is. De minek? Az ilyesmit az ember nem adja el, az ilyen drága dolgot . . . Az ilyesmi dísz, ami egy családban gyerekről-gyerekre száll . . . és fiatal asszonynak csak kell, hogy legyen valami öröme is, valamije, amit félt és megőriz . . .

— Most már egyáltalán semmit sem értek az egészszől — csóválta fejét Gáspárné.

* * *

És karácsony estéjén végre odakerült a ház asztalára a toll is.

Két pár zokni, a nagymamának szóló féltucat nagyobbfajtájú zsebkendő és meleg alsó, meg a fiatalasszony nevére címzett kesztyű-csomag felett fényesen trónolt, szárnyasan és terebélyesen, színesen és exotikusan, értékesen és — értelmetlenül. A nagymama gondos kezétől legyezőalakú csokorba kötve, olyan volt a félméteres kis fenyőfa árnyékában, mint valami túlelőkelő, ismeretlen jövevény; mint valami anakronizmus.

Fényes, fekete tokja mentén síma kék, mint a zafir s a kékség lágyan mélyült át a tollak eredeti sötét színébe, melyek könnyedén meghajoltak s enyhén göndörödtek a szélek felé . . . Gáspár vette először kezébe s megforgatta, a férfiak szokásos hozzá-nemértésével.

— Hát ez micsoda? — kérdezte csodálkozva.

— Bellának — felelte nagymama büszke mosollyal. — Igazi, valódi toll ez, fiam, az én régi, drága kalapomon volt, amit még boldogult uram hozott volt nekem Bécsből. Nyolc darab toll volt rajta, látod-e? Akkoriban olyan kalapokat hordtunk! De nagyon értékes strucctollak ezek, nem ám afféle toldott plörözök, ezeken minden szál egybe van és tiszta újak! Felhasználhatod legyezőnek is, vagy akár-mire . . . Nagy értéke van az ilyesminek mindig . . .

Bella is megnézegette. Asszony volt ő is s megfogta a tarka,

exotikus tollak varázsa. Bizony, szépek, nemesek. Igaz, hogy ilyesmit máma senkise visel, de azért mégiscsak szépek. S ki tudja, talán valóban pénzt is érnek . . .

— Mamika, hát ezt a struccmadarat rejtegette a skatulyájában — mondta elérzékenyülve. — Nem is gondoltam, hogy ott elfér egy ekkora strucc . . .

Nagymama izgatottan figyelte menyé ujjai között a féltett dolgot. Lám, hogy tartja a kezében, nem ért hozzá. A tollat fektetni kell, hogy fel ne borzosodjék. Nem is szabad így lóbálni a levegőben . . .

— Csak vigyázz, fiam — mondta halkán — hogy a moly meg ne egye. Látod, én negyven esztendeje őriztem. Az ilyen dolgot óvni kell, mert ilyesmihez nem jut az ember mindennap . . . Még divatba jöhet s akkor viselheted, addig tedd el szépen valami jó, tiszta helyre . . .

A karácsonyfa letekintett a struccmadár kényes tollára s az visszaneézett reá.

— Jó dolgod van — mondta a fenyőfa lenézően. — Látod, én tele vagyok hasznos és élvezetes süteményekkel, nekem illatom van, amitől feléled az emberekben a szív s amellet én jelentek valamit, amit te soha felfogni se tudsz, te élettelen jószág . . . És mégis téged tesznek jó, tiszta helyre, hogy meg ne egyen a moly . . .

— Jójó — felelte a strucc sértődötten, — de te egy pengő húszért jöttél a piacról idáig, ünnepeletni magadat, én pedig Afrikából utaztam ide negyven év előtt és otthagytam hazámat, előkelő rokonaimat . . . Annyi kárpótlást csak megérdemlek a sorstól, hogy most ne vessenek szemétre . . .

S gőgösen bevonult a Bella fehérneműs szekrényébe, ahol külön polcot kapott, selyempapírral borították be s ettől kezdve részese lett a család életének, állandó beszédtema lett, néha kiszellőztették s újra lefektették, néha benaftalinozták, máskor előszedték megint s megmutatták a vendégeknek . . . Néha, gondtelves és sötét órákon, mikor Bella egyedül volt odahaza, titokban elővette, de nem mutogatás céljából, hanem hogy tünődve nézegesse s magában azt latolgassa, vajjon . . . mennyit adnának érte, vajjon . . . ha netalán, egyszer, nagy szükségben . . . megpróbálná eladni . . . ?

No persze, csak úgy feltételesen és a nagymama tudta nélkül . . .

Ám Bella, mint már mondtuk, jó lélek volt és szerette a nagymamát és nem akarta megbántani. Végül mindig visszatette a tollat szépen a szekrénybe. De ilyenkor bizony sokszor ingerülten csukta rá a szekrényajtót s magában bosszúsan mormogott :

— Haszontalan jószág . . .

II.

Aztán történt, hogy egy napon Bella nagyon feldúltan érkezett haza. Leacsapta táskáját, kalapját a dívánra dobta, lerogyott egy székre az asztal mellett s zokogott :

— Nem bírom tovább — mondta s kezével halántékát csapkodta — nem bírom ezt a nyomorúságot! Már mindenbe beletörődtem, már nem bánom, ha esztendőben egy ruhát se veszek, nem járok sehová, úgy élek, mint valami remete, soha se társaság, se szórakozás... De hogy még a legszükségesebb dolgokra se teljék, az már mégse embernek való...

Nagymama izgatottan topogott körülötte:

— Ne sírj, no, fiam — vigasztalta.

— Hát van nekem valami igényem — siránkozott a fiatalasszony. — Nézze, ezt a rongy ruhát rajtam, ebbe járok már mióta, már ötesztendő, a selyemhímzés nyomán, ahol kibontottam, mindenfelé foszlik, mégse szégyellem. De hogy örökösen hitelbe éljünk s egy rendes pár cipőre se teljék...

— Bella, hiszen mondtam, hogy én kisegítelek...

— Ugyan — legyintett Bella. — Mamának azt a pár pengőjét, ami van, nem vehetjük el. Gáspár megmondta, hogy inkább éhenhal, minthogy ebből is kifosszuk. Mamának ennyi jár tőlünk... Különben is miye van? Talán éppen elég...

A temetésére — akarta mondani, de elharapta a szót.

Az öreg gondterhesen bólogatott.

— Még ha volna valamim, amit eladhatnék, de igazán semmim sincs, csak amit magamon viselek — folytatta a panaszt Bella. Ekkor — tekintetük egymáshoz ért s az öregasszony szívéen hirtelen balsejtelem nyilalt keresztül.

Szent Isten, hátha — arra gondol?

Nem, nem. Bizonyára nem gondol arra... De ez a balsejtelem egyúttal ötlet is volt, amitől egyszerre kiderült a nagymama képe:

— Hopp, hát most jut eszembe — mondta ravaszul. — Hát, ha nem akartok így elfogadni semmit, talán... vennék tőletek valamit...

— Ugyan mit?

— Hát a strucctollat...

Nagy szó volt ez. Összenéztek.

— A tollat?

— Igen... Teneked úgyse sok hasznod van belőle, én pedig... Nem mondom, nekem olyan kedves holmim volt, hogy igazán szívesen... visszavenném... Szinte igazán megbántam, hogy elajándékoztam... De ingyen vissza nem fogadnám a világért se, hiszen karácsonyi ajándék volt... Nem, nemcsak azért, hogy rajtad segítek, hidd el! Öregasszony vagyok, hozzám nőtt minden régi holmim, nehéz megválni valamitől, amit negyven esztendeig őrzött az ember, nem?

Bella felszárította könnyeit.

— Hát, ha gondolja... De igazán, szégyellem...

— Sose szégyeld... Neked inkább kell egy kis pénz, az a toll pedig megéri, arról disputálni se lehet — tette hozzá önérzetesen.

— No, dehát annyit nem fogadok el érte, amennyit megér — mentegetődzött Bella. Aztán megállapodtak egy elég rendes összegben.

Bella megkönnyebbült sóhajtással szedte ki a tollat a selyempapírtakaró alól:

— Igazán szép — mondta kissé szégyenkezve.

Nagymama pedig szeretettel csomagolta vissza skatulyájába s rácsukta a fedelet.

— Márcsak inkább maradjon nálam, minthogy idegen kézbe vesztessék el — gondolta megnyugodva.

III.

A tollra ettől kezdve változatos sors virradt.

Bella nevenapján a nagymama újra kicsomagolta s mert más ajándéokra most se telt, hát odaajánlotta megint a családi szeretet oltárára.

— Hisz úgyis neked szántam — magyarázta kissé zavartan.

Bella csodálkozva nézett az ismerős dísz tárgyra s aztán elmosolyodott.

— Nini, a toll — mondta s újra végigcsodálkozta minden szálát, minden göndörödését külön megdicsérte, mintha még sohase látta volna . . .

A szekrényben azon a bizonyos polcon, ahol hosszú időn keresztül a toll lakott, most más jövevény tárgyak terpeszkedtek, melyeket Bella haladéktalanul odább szállásolt s a toll elfoglalta előbbi kizárólagos helyét. Selyempapírt borítottak megint a tetejére s igazán, mintha soha el se került volna onnan . . .

Aztán néhány hónap múlva, nagy gondok tornyosodásában — mit tesz Isten? — nagymama egy napon megint arra ébredt, hogy neki fáj az emlék s tollai nélkül nem lehet boldog . . . Rövid tárgyalás után s némi pénzáldozat árán megismétlődött a helycsere . . .

De jött a tél s újra karácsony közeledett . . . Amikor a nagymama egy délután virágos skatulyáját megint bontogatni kezdte, Bella megállt az ajtóban s ellenállhatatlan nevetés fogta el.

A nagymama vele nevetett s most már titkolódzás nélkül, fesztelenül lobogtatta meg kezében a büszke bokrétát:

— Ejnye, no, ne kacagj már! Nesze, Gáspár előtt már szégyellenem odaadni . . . De hiszen úgyis a tied már régóta. Ne, itt van, nem is krisztkindlinek, csak úgy . . . Minek álljon nálam . . .

S ez az eset rendes időközökben, többször megismétlődött.

Nagymamának bizony sok pénzében állt már a toll. A család tagjai szemében pedig már szinte szimbólummá növekedett; olyasvalamivé, amiben bízni lehetett, hogy kisegíti őket, ha bajban vannak — komoly dologgá vált, amelyre számítani lehet, akár rábízhatják a sorsukat is; bár, hogy ereje, értéke miben rejlik, egyikük se tudta . . .

Ám az ő saját szépségének bizony nem használt az új szerep. Únta a toll a dolgot, únta a sok herce-hurcát s bár gőgje alaposan meg-

dagadt, üde rugalmasságát hervadtra bágyasztotta a folytonos, kényszeredett helyváltoztatás. Egy napon aztán furcsa dolog történt vele.

Bella bevásárló útjáról nagy garral tért haza. Valami kis pénzt kapott az urától s ezen a pénzen kackiás, új őszikalapot vásárolt magának.

— No, most már egyszer végre hasznát vehetem annak a gyönyörűségnek is — mondta elégedetten, mert a toll akkoriban éppen az ő birtokában volt.

— Hogy gondolod azt, hogy hasznát veheted? — kérdezte riadtan a nagymama.

— Úgy — illegette magát a tükör előtt a fiatalasszony s nagy figyelemmel gusztálta fején a szokatlan divatos filc-éktményt — hogy végre-valahára most megint divat lett a strucc! Csakhogy a tolltűzék drágítja ám nagyon a kalapot, hát gondoltam, veszek egy üres formát s majd rátűzöm a dísz magam! Meglátja, mamika, olyan parádés süvegem lesz, mintha egyenesen Bécsből, a kiállításról hozta volna nekem Gáspár . . .

Ez tréfás célzás volt a nagymama büszke holmijának eredetére. Nagymama azonban nem értette a tréfát, nem derült fel tőle. Rosszalóan csóválta meg fejét.

— Hogy erre . . . azt a tollat? . . . Nem hiszem, fiam, hogy jól álljon . . . Nem való erre az olcsó kalapra olyan drága dísz . . .

— Micsoda? — horkant fel Bella. — Már mért ne volna való? Ez egészen divatos, finom kalap s most mind ezeket a formákat viselik s igenis, hogy tollal díszítik! Furcsa, hogy nem való . . . No, majd én megmutatom, hogy szép lesz.

S további szó nélkül kicsomagolta papírjából a nyolc darab tollat s válogatni kezdett közöttük.

Nagymama mereven nézte egy ideig. Aztán mély sóhajtással megfordult s kiment a szobából, hogy ne lássa ezt a prófán műveletet . . .

A továbbiak aztán gyorsan és következetesen peregtek le, mint általában a nagy tragédiák.

Bella ügyesen tűzte fel a kalapra a tollat s bizonyára nem ő követte el a hibát, hisz ő a legszebb szálát választotta ki s az nem volt se túl kicsiny, se túl nagy és éppen olyan helyet foglalt el a tető és a karima között, mint a «Die Dame» új számának címlapján Lil Dagover kakastolla.

Ám Lil Dagover s a kakastoll együtt se voltak olyan idősek, mint az az egy toll Bella kalapján . . .

A toll túl volt a negyvenen.

És hervadtan lógott s a szobában oly ragyogó kék színe a napvilág durva fényességében fakónak bizonyult . . . Most látszott, hogy milyen unott ráncokat nyomott reá az élet vihara, mely a kalapskatulyában békésen pihenő tárgyakat sem kíméli meg . . . Mintha az is meglátszott volna rajta, hogy ő a Gáspárék családjának bajmentője; a régen oly könnyelműen szép, hivalkodó holmi fontoskodó és felelőségteljes rabja lett, kacéran göndörödő frufruja itt is, ott is meggyérült,

megzilálódott . . . Lehetett hasznos, lehetett derék, megbízható, minden, lehetett volna akár tollseprű is, de szép . . . szép igazán nem volt.

Bella egyelőre semmit sem vett észre a baljóslatú változásból. Hetykén csapta fel fejére az egyébként egészen rendes kis filckalapot, dús barna haját kétoldalt kacéran fülére huzogatta s így szólt :

— Most megyek s meglátogatom Esztit.

Azzal elment.

Elment és visszajött. És sírva jött vissza s a kalapot az asztalra dobta. Eszti rosszindulatú irigy perszóna, de hisz ez igazán mellékes körülmény ; lehetett volna Eszti elnézőszívű angyal, vagy hazug jóakaró, ugyan mit változtatott volna a dolgon? Hiszen nemcsak ő . . . hiszen már a villamosban is mindenki . . .

Vagy talán lehetett volna Eszti vak is és akkor nem történt volna semmi baj? De hát, Istenem . . . Esztitől ennyi alkalmazkodást mégse lehetett kívánni. Eszti nem volt vak és Bella se volt vak s mikor, a nagymama csodálatának szuggesztív bűvkörén kívül, Eszti jól világított tükrébe tekintett, ijedtében majd hanyattvágódott.

Bizony, az idő eljár . . . S ezt a szomorú igazságot meggyőző erővel érzékeltette a fejebűbján egy szál hajahullott, színevert, gondteljes toll . . .

Bella úgy el volt keseredve, hogy nem titkolhatta érzelmeit a nagymama előtt. Dühösen esett neki kalapjának s kíméletlen kézzel tépegette róla az infámis, öreg lobogót.

A nagymama egy ideig rémulten bámult reá.

— Ne bánts — sikoltott aztán. — Ha neked nem kell én inkább megint visszaveszem . . . Megfizetem az árát s aztán ezután majd az enyém marad . . .

Bántódottan csuklott el a hangja. Bella letörülgette arcáról a könnyeket s rábámult.

— Megfizeti? — kérdezte szánakozva. — Ugyan, mama . . . Éppen elég pénzébe áll már magának ez a vacak holmi . . . Visszaadom az egészet, itt van, ni, szívesen . . . De fizetni . . . ezért! . . .

A nagymama fájdalmasan szorította szívére drága struccait. A sérődöttségtől, méltatlan fájdalomtól egy darabig szólni se tudott.

— Minek is kellett kalapra tenni — nyögdécselte megszégyenülten, szomorúan. — Mondtam, hogy nem arra való . . . Megmondtam . . . de hát sohase hallgattok az emberre . . .

Nagy Berta: